

BORBENA GOTOVOST ORUŽANIH SNAGA U NOVIM USLOVIMA

Zajedno i paralelno sa porastom oružanih snaga i njihove vatrene i udarne moći, sve je više rastao značaj borbene gotovosti. Ona je sve više izrastala u jedan od najznačajnijih faktora pripreme za rat.

Iskustvo je pokazalo i potvrdilo da je ocena borbene gotovosti oružanih snaga veoma složena — naročito u mirno doba. To proizilazi otuda što je tada dosta teško oceniti sve uslove i faktore koji određuju sadržaj i karakter borbene gotovosti za dejstva u budućem ratu. Zbog toga su u novijoj istoriji oružane snage mnogih zemalja često doživljavale teške krize ili čak poraze upravo i zbog toga što su pogrešno cenile i rešavale osnovne probleme borbene gotovosti.

Značaj i aktuelnost borbene gotovosti oružanih snaga naročito su porasli u zadnjoj deceniji. Pojavom kvalitetno novog oružja i opreme nastupile su korenite izmene u vođenju borbenih dejstava, u vojnom delu u celini. Prirodno je i razumljivo što su tako krupne izmene morale bitno uticati i na borbenu gotovost armija.

Da bi se sagledali osnovni aspekti uticaja savremenih uslova na borbenu gotovost oružanih snaga i uočilo ono što je novo u tom procesu — neophodno je poći od iskustava poslednjeg rata, a zatim, proučavajući mogućnosti novog oružja, doći do zaključka kakve promene nastupaju danas u sadržaju i karakteru borbene gotovosti i u načinu njenog ostvarivanja.

Iskustva drugog svetskog rata. Iskustva ovog rata, naročito njegovog početnog perioda, veoma su poučna za tretiranje teme postavljene naslovom članka. Ona nam omogućavaju da sagledamo kako se agresor koristio visokim stepenom borbene gotovosti za postizanje svojih strategijskih ciljeva i da, na drugoj strani, vidimo kako je zanemarivanje (pogrešno rešenje) ovog pitanja od strane branioca imalo veoma krupne negativne posledice. Razume se, u okviru ovako postavljenog članka nije moguće govoriti o svim iskustvima niti ih je potrebno analizirati u svim detaljima. Zato ću uopštiti i izneti samo ona iskustva početnog perioda rata koja su najdirektnije vezana za borbenu gotovost oružanih snaga i, po mom mišljenju, i do danas zadržala svoju aktuelnost.

Prvo. Pravilno ceneći ogroman značaj i borbene mogućnosti tenkova i aviona, nemačka ratna doktrina je naročito insistirala na stvaranju što povoljnijih uslova koji bi obezbedili njihovu rešavajuću ulogu u ostvarivanju strategijskih ciljeva početnog perioda rata. U tom pogledu izvanredan značaj se pridavao nanošenju iznenadnih masovnih udara po protivniku. Da bi se to moglo i ostvariti, Nemačka je pre otpočinjanja rata imala već mobilisanu snažnu armiju (oko 100 divizija i

oko 4.000 aviona) koja je bila opremljena najmodernijom ratnom tehnikom. Da bi prvi udarac bio što jači i poražavajući, borbena gotovost jedinica bila je na visokom nivou: jedinice popunjene i opremljene; ljudstvo politički i psihološki pripremljeno za ostvarenje operativnih planova; komandovanje i jedinice spremne da trenutno stupe u dejstvo; ljudstvo vrlo dobro obučeno i izvežbano za vođenje pokretnog rata i tsl. (Koliko su Nemci u tom pogledu išli daleko vidi se i po tome što su na svim komandnim stepenima od divizije naviše, u fazi priprema za napad izvodili komandno-štabne vežbe saobrazno početnim ratnim zadacima.) Sve je to bilo od odlučujućeg značaja za brzo nastupanje agresorskih armija i za slamanje otpora branioca.

Drugo. Nasuprot ovome, žrtve agresije po pravilu su bile na mnogo nižem stupnju borbene gotovosti u momentu napada. Na to su svakako uticale pogrešne vojno-političke procene rukovodstva tih zemalja i nedovoljna opšta pripremljenost za rat. No, tome su mnogo doprinele i pogrešne vojnostručne procene o mogućnosti i rezultatima iznenadnog i masovnog udara snaga agresora. Zbog toga su mnoga pitanja borbene gotovosti zanemarivana, rešavana sa zakašnjenjem ili pogrešno.

Borbena gotovost onog dela snaga branioca koji je trebalo da zaštiti mobilizaciju i razvoj ostalih snaga bila je veoma niska. Glavni razlog za ovo ležao je u tome što su tadašnji zvanični stavovi nekih zemalja o početnim ratnim dejstvima bili isuviše opterećeni iskustvima pogledima iz prvog svetskog rata. Naime, po tim gledištima smatralo se da je glavni sadržaj početnog perioda rata mobilizacija, koncentracija i strategijski razvoj — tri krupne i samostalne radnje koje su se u tom ratu odvijale bez većeg uticaja neprijateljskih dejstava — a ne dejstva glavnog ešelona mirnodopske armije. Otuda je, pored ostalog, proizilazio čitav niz nedostataka u borbenoj gotovosti jedinica u prigraničnom pojasu u vreme izbijanja drugog svetskog rata; osnovne snage dislocirane po gradovima i mirnodopskim logorima; slaba pripremljenost i spremnost snaga na pojasevima u dubini; jedinice nekompletirane opremom; psihološka i stručna nepripremljenost za borbu sa tenkovima i avionima; veoma slaba borbena gotovost pozadinskih jedinica itd.

Naročito pada u oči niska borbena gotovost avijacije. Mada je u vojnoj teoriji toga doba u sklopu vođenja borbe za prevlast u vazduhu uočavan značaj udara po aerodromima, vazduhoplovstva napadnutih zemalja ni izdaleka nisu preduzela neophodne mere da bi se zaštitila od uništenja. Dobar deo avijacije ostao je na mirnodopskim aerodromima, a tzv. operativni aerodromi nisu bili pripremljeni i inženjerijski uređeni u stepenu koji je bio nužan da bi se postigao bar minimum bezbednosti. Porazni rezultati ovih propusta dobro su poznati.

Treće. U vreme izbijanja ratnog sukoba borbena spremnost komandi jedinica napadnutih zemalja bila je najčešće niska. To se u podjednako meri odnosilo i na više i na niže komande. Komande nisu raspolagale sa dovoljno sredstava veze koja bi im omogućila čvrsto i neprekidno rukovođenje jedinicama. Borbena gotovost radio-jedinica bila je veoma niska. Štabovi nisu bili osposobljeni i spremni za rad i rukovođenje kad se front brzo pomera. Bili su nepripremljeni za brzo

premeštanje komandnih mesta i za koordiniran rad u procesu izvođenja borbenih dejstava. Zbog toga su niže komande za duže vreme prepuštane same sebi i ostajale u neizvesnosti. Prikupljanje podataka o neprijatelju nije bilo neprekidno i ažurno. Za izvršavanje tog važnog zadatka nisu bila najefikasnije iskorišćena (objedinjena) raspoloživa sredstva niti su podaci o neprijatelju blagovremeno saopštavani svima zainteresovanim. Komandni kadrovi nisu bili obučeni i spremni da uspešno vode odbrambene i odstupne operacije. Naročito su bili nespremni za izvođenje protivtenkovske odbrane i tsl. Jednom rečju, mobilnost komandi pri otpočinjanju ratnih dejstava bila je niska i nezadovoljavajuća. To se neizostavno moralo negativno da odrazi na tok i ishod početnih operacija, odnosno celog rata.

Četvrto. Organizacija i spremnost protivvazdušne odbrane (PVO) na početku rata bile su takođe nezadovoljavajuće. To se moralo negativno odraziti na borbenu spremnost svih vidova oružanih snaga. Mada je između dva svetska rata bila široko rasprostranjena teorija o mogućnostima da vazдушna sila sama odluči ishod rata (Duetova teorija), ipak u praksi nisu bile razrađene mere i postupci kojima bi se front i pozadina efikasno obezbedili od napada iz vazduha.

Sve raspoložive snage i sredstva tadašnje PVO nisu bili čvrsto objedinjeni i usklađeni. To se naročito odnosilo na lovačku avijaciju i PAA. Izuzetak u tom pogledu činila je PVO Velike Britanije. Borbena gotovost jedinica i sredstava za vazdušno osmatranje i obaveštavanje bila je niska. Cela ta organizacija oslanjala se prvenstveno na raštrkane vizuelne stanice koje nisu raspolagale efikasnim sredstvima veze.

Mada su se neposredno pred početak rata u stroj uvodili radari, njihova borbena gotovost nije bila na potrebnom stepenu. To je najdrastičnije pokazao slučaj napada Japanaca na Perl Harbur, glavnu američku bazu na Tihom okeanu. Iako su Amerikanci imali izvesnih podataka o mogućnom napadu Japana, njihovi radari su bili u dejstvu samo po nekoliko časova u toku dana. Pored toga, oni nisu imali razrađene i dosledno sprovedene postupke oko identifikacija cilja i javljanja o neprijatelju u vazduhu. Zato se i desilo da operator radara nije obavestio komandu o pojavi neprijatelja u vazduhu pretpostavljajući da su to američki avioni. Zbog tako niske spremnosti protivvazdušne odbrane Amerikanci su doživeli jedan od najtežih poraza u svojoj istoriji: za nekoliko časova izgubili su 18 brodova i 188 aviona.

Zemlje koje su preživele početni period rata docnije su uložile ogromne napore za organizovanje efikasnije i borbene spremnije PVO. U tome su u većoj ili manjoj meri uspeli. Krajem rata PVO je postala faktor strategijskog značaja.

Posmatrajući u celini iskustva početnog perioda drugog svetskog rata iz oblasti borbene gotovosti oružanih snaga, može se zaključiti da su oružane snage zemalja koje je napao agresor imale mnogo niži stepen borbene gotovosti od armije agresora — i to po svim osnovnim elementima. Uzroci za to velikim delom su ležali u pogrešnim gledanjima na to pitanje, bilo u neumešnosti ili nedoslednosti u sprovođenju praktičnih mera za jačanje borbene gotovosti.

Nova oružja — novi problemi i kriterijumi. Moćne proizvodne snage savremenog društva i snažan razvitak nauke i tehnike doveli su do revolucionarnih promena u naoružanju i opremi armija. Glavni predstavnici savremene ratne tehnike postali su nuklearno i raketno oružje i elektronski sistemi za vođenje ubojnih sredstava do cilja. U »neograničenom nuklearnom ratu« nuklearno oružje bi u odnosu na druga, rešavalo glavne ratne zadatke. Nuklearni projektili — a naročito i prvenstveno rakete — omogućavaju podvrgavanje strategijskih objekata protivnika uništavajućem udaru, i to na celoj dubini teritorije i u bilo kojim vremenskim uslovima. Dok su u poslednjem ratu, za uspešno izvršenje udara u dubljoj neprijateljskoj pozadini, bile potrebne godine (strategijska dejstva savezničkog vazduhoplovstva u Nemačkoj), sada je za izvršenje tih zadataka potrebno svega nekoliko časova ili dana. Zbog svega ovoga je razumljivo što će nuklearno oružje imati odlučujući uticaj i na početni period rata. Najverovatnije je da bi on i počeo nanošenjem masovnih i snažnih nuklearnih udara. Pri tome bi i branilac koji raspolaže nuklearnim strategijskim oružjem po prvi put u istoriji bio u stanju da na agresiju odmah odgovori strategijskim protivudarima. Tako bi se početni period rata u svetskim razmerama prvenstveno karakterisao strategijskim nuklearnim udarima i protivudarima koji bi, pored ostalog, stvorili preduslove i za otpočinjanje odlučnih operacija na kopnu i moru. Nuklearno oružje bi pri tome vršilo bitan uticaj na trajanje početnog perioda i ishod rata u celini. U poslednjem ratu, početni period u sukobu glavnih partnera trajao je mesecima, jer su se početni strategijski ciljevi ostvarivali uzastopnim postizanjem operativnih ciljeva. Sada se u tom pogledu stvari bitno menjaju s obzirom na to da bi se najveći broj tih zadataka rešavao strategijskim nuklearnim udarima. Time se znatno skraćuje vreme trajanja početnog perioda rata (većina misli samo nekoliko sedmica). Paralelno sa tim znatno je porastao i značaj početnog perioda. Samim tim što su savremene oružane snage u stanju da prvih časova i dana realizuju veći deo svoje strategijske moći, logično je da će početni period imati mnogo veći uticaj i značaj za ishod rata u celini.

Nova oružja nude agresoru neuporedivo veću mogućnost za postizanje iznenađenja od onih u prošlosti. U prvom svetskom ratu, kada se tempo nastupanja merio hodom pešaka i kada je trebalo mobilisati, koncentrisati i razviti milionske armije, nije se moglo isuviše računati na strategijsko iznenađenje. Zato smo u to doba imali sledeći »standardni postupak« pri otpočinjanju ratnih dejstava: prvo mobilizacija i koncentracija, zatim ultimatum, pa tek objava rata i prelaz granice. Međutim, nova i poboljšana ratna tehnika s kojom se stupilo u drugi svetski rat, nudila je agresoru mnogo veće mogućnosti za postizanje iznenađenja. Zbog toga je on te mogućnosti bogato koristio, pa je mobilizaciju i koncentraciju vršio u najvećoj mogućoj tajnosti, a rat je počinjao bez uobičajene objave — udarom prvih vazduhoplovnih formacija. Očigledno je da nova oružja pružaju još veće mogućnosti za postizanje iznenađenja. Prvo, zato što su strategijska nuklearna oružja najvećim delom postavljena na vatrene položaje (u rejone) još u doba mira. Drugo, zato što pri upotrebi strategijskog nuklearnog oružja, za

postizanje prvih strategijskih ciljeva, nisu potrebne onako mnogobrojne oružane snage kao što je to bio slučaj u prošlosti.

U savremenoj vojnoj publicistici nisu svi saglasni sa ovakvim zaključcima. Prilično je rasprostranjeno gledište da danas nisu porasle mogućnosti za ostvarivanje strategijskog iznenađenja. Glavni argumenti kojima se to dokazuje su ovi: prvo, u jeku sve veće međuzavisnosti sveta i sve mnogobrojnijeg i slobodnijeg komuniciranja ljudi, nemoguće je prikriti pripreme za otpočinjanje rata u bilo kojoj zemlji; i drugo, danas su sredstva strategijskog izviđanja toliko usavršena da se njima mogu otkriti neposredne pripreme za napad.

Mada u ovim argumentima ima dosta istine, oni ipak ne daju za pravo da se iz njih izvuče zaključak da pri izbijanju opšteg svetskog sukoba ne postoje mogućnosti za postizanje strategijskog iznenađenja. Kad se analiziraju borbene i tehničke mogućnosti nuklearnog i strategijskog oružja, dolazi se do zaključka da za njegovu upotrebu nisu potrebni nikakvi duži pripremni periodi, naročito ne za interkontinentalne projekte — što je sasvim nova činjenica u istoriji ratovanja. (U poslednjem ratu nemačkoj armiji je bilo potrebno oko dva meseca da bi koncentrisala svoje strategijske snage prema SSSR-u.) Pored toga, pošto su nuklearne strategijske snage toliko danas moćne, za ostvarivanje početnih strategijskih ciljeva rata nisu na početku rata ni nužne onako mnogobrojne armije kao u nedavnoj prošlosti, tj. današnje mirnodopske oružane snage mogu, uz nevelika ojačanja i pregrupisanja, da realizuju veoma krupne rezultate početnih strategijskih nuklearnih udara. I nedavni razvoj međunarodnih događaja ukazuje na to da u današnje hladnoratovsko vreme, zaoštavanje se ne moraju odvijati postepeno i u dužem vremenskom periodu. Kriza oko Kube u 1962. godini nedvosmisleno je pokazala kako se u današnjem svetu, punom krupnih suprotnosti, može doći na ivicu rata za najkraće vreme — i to u periodu koji su svi karakterisali kao vreme popuštanja hladnoratovske zategnutosti.

Zbog svega toga realno je pretpostaviti da se u opštem nuklearnom sukobu može računati sa postizanjem strategijskog iznenađenja. Sredstva za vođenje oružane borbe to omogućavaju, a rezultati takvog iznenadnog udara mogu bitno da doprinesu zadobijanju strategijske inicijative. Zbog toga je realno računati da bi agresor svim silama težio da ostvari strategijsko iznenađenje.¹ Pored ovoga, značajno je uočiti i činjenicu da savremena napadna sredstva pružaju agresoru mogućnost da prve strategijske udare nanese noću, što bi mu davalo izgleda da efekti njegovih udara budu veći s obzirom na to da branilac tada teže otklanja posledice.

S obzirom na to da će budući opšti ratni sukob otpočeti najverovatnije iznenadnim i masovnim nuklearnim udarima, u svim zemljama koje računaju da bi mogle učestvovati u njemu intenzivno se traže nova rešenja da se takav udar izdrži i najefikasnije parira. Već u prvim ozbiljnijim analizama pokazalo se da sudbina celokupne odbrane

¹ Drukčija bi situacija, razume se, bila kad bi opštem nuklearnom sukobu prethodio lokalni rat, vođen klasičnim sredstvima, u koji bi bile umešane glavne protivničke nuklearne sile. Tada bi šanse za postizanje strategijskog iznenađenja bile znatno umanjene.

zemlje zavisi prvenstveno od sposobnosti njenih oružanih snaga da u prvim časovima i danima izdrže udare i efikasno ispolje svoju borberu moć. Postalo je očigledno da se za dejstva početnog perioda rata može računati uglavnom samo na mirnodopsku armiju koja prvih dana ne bi računala na ozbiljniju mobilizacijsku popunu. Zbog toga su kod svih zemalja usvojena gledišta da mirnodopska armija mora biti što jača, odnosno onolika i tako opremljena i sposobna, da uspešno može da izvrši početne strategijske zadatke u ratu.

Tako brz i odlučujući razvoj događaja kakav se predviđa u početnom periodu nuklearnog rata nužno zahteva povećan stepen borbene gotovosti mirnodopskih armija. To se u podjednako meri odnosi i na napadača i na branioca. Od borbene spremnosti oružanih snaga agresora zavisice silina njegovih prvih strategijskih udara i brzina njihove eksploatacije. Od borbene spremnosti snaga branioca zavisice da li će on biti u mogućnosti da na strategijski udar odmah odgovori protivudarom, odnosno da efekte iznenadnog nuklearnog napada svede na najmanju mogućnu meru. Branilac u savremenim uslovima ne bi smeo da dozvoli da borbena gotovost njegovih mirnodopskih snaga bude ispod nivoa gotovosti snaga agresora. U suprotnom može da doživi poražavajuće posledice. U današnje vreme borbena gotovost mirnodopske armije osnovno je merilo njene borbene moći.

U svetlosti takvih gledišta i zaključaka danas se poduzimaju opsežne praktične mere za jačanje borbene gotovosti oružanih snaga. To čine armije koje raspolazu strategijskim nuklearnim oružjem, kao i one koje ga nemaju. Centralno pitanje borbene gotovosti armija koje raspolazu nuklearnim oružjem jeste održavanje visoke borbene spremnosti jedinica za nanošenje strategijskih nuklearnih udara (interkontinentalne rakete, rakete na podmornicama; bombarderska avijacija). Pod visokim stepenom borbene gotovosti ovih snaga podrazumeva se: prvo, da su svakoj jedinici unapred označeni objekti za dejstvo; drugo, da je jedan deo jedinice neprekidno u najvećem stepenu gotovosti; treće, da postoji tako efikasan sistem uzbunjivanja i komandovanja kojim se obezbeđuje trenutno dejstvo; četvrto, da postoje takve mere borbenog obezbeđenja koje će omogućiti uspešno dejstvo snagama u borbenom dežurstvu i peto, da je mogućan brz prelazak svih jedinica u najveći stepen borbene gotovosti.

Koji će deo ovih snaga biti u najvećem stepenu borbene pripravnosti zavisi prvenstveno od procene vojno-političke situacije i broja snaga kojima se raspolaze. Da se jedan njihov deo stvarno i nalazi neprekidno u takvom stanju potvrđuje nam dežurstvo u vazduhu bombarderske avijacije sa nuklearnim bombama i neprekidno patrolisanje podmornica sa raketama strategijske namene u rejonima odakle mogu da nanesu planirane udare. Što se tiče tehničkih mogućnosti i ekonomičnosti održavanja najvećeg stepena pripravnosti ovih snaga u doba mira, proizilazi da se to može najlakše postići kod interkontinentalnih projektila, zatim kod podmornica, pa tek onda kod bombarderske avijacije.

Za zemlje i armije koje raspolazu strategijskim nuklearnim sredstvima od sudbonosnog je značaja i pitanje borbene gotovosti protivvazdušne odbrane. Od njene borbene sposobnosti i spremnosti u prvim časovima rata direktno će zavisiti sposobnost i mobilnost

celokupnih oružanih snaga i čitave zemlje.² Uporedo sa rešavanjem mnogobrojnih složenih problema organizacije, opreme, osmatranja, javljanja i komandovanja, sve više se ističe i naglašava da se borbena gotovost sistema PVO prvenstveno treba da meri njegovom sposobnošću za dejstvo pri elektronskom ometanju.

Pošto se donošenje odluke o upotrebi strategijskih nuklearnih snaga — i za stupanje u dejstvo PVO — praktično svodi na svega nekoliko minuta, u najoštrijoj formi se postavlja zahtev da vrhovno komandovanje ima tačan i trenutni uvid o početku protivničkog dejstva, o mestu i stepenu pripravnosti sopstvenih strategijskih nuklearnih snaga. Da bi se to ostvarilo formiraju se moćni operativni centri vrhovnog komandovanja gde se za veoma kratko vreme mogu da obrade mnogobrojni podaci koji stižu sa svih strana, pri čemu se za taj posao sve više koriste elektronski računari.

Problem borbene gotovosti oružanih snaga postavlja se u veoma oštroj formi i za zemlje koje za sada ili uopšte ne raspolažu strategijskim nuklearnim oružjem. Nedostatak ovih snaga ne umanjuje značaj ovog pitanja već samo utiče na radnje, mere i postupke kojima treba postići visok stepen borbene gotovosti oružanih snaga.

Karakter i obim radnji, postupaka i mera borbene gotovosti i kod ovih armija prvenstveno je uslovljen zadacima koje će izvršavati u početnom periodu rata. Kod zemalja čija će se ratna dejstva u tom periodu karakterisati izvođenjem strategijske odbrane, najvažniji zadaci bi bili: pružiti snažan otpor prvom strategijskom ešelonu agresora; umanjiti efekat mogućih nuklearnih udara i izdržati u njima; sprovesti brzu mobilizaciju snaga drugog ešelona i povoljno ih razviti.³ Planiranje i poduzimanje postupaka i mera borbene gotovosti treba da su usmereni na rešavanje upravo ovih zadataka.

Bitna karakteristika borbene gotovosti oružanih snaga branioca u takvim uslovima bila bi u tome da su svi vidovi oružanih snaga još u doba mira na visokom nivou. Danas ne postoji neki ozbiljniji razlog da se bilo kojem vidu daje prednost u pogledu borbene gotovosti. Jer, prvom strategijskom ešelonu agresora treba suprotstaviti sopstveni prvi ešelon (od sva tri vida) i to istovremeno, objedinjeno i usklađeno. Zbog toga je visoka borbena gotovost osnovni zahtev koji se danas postavlja pred sve jedinice vidova.

Borbena gotovost se javlja u najsloženijem vidu kod kopnene vojske. Ovo proizilazi prvenstveno iz toga što su ove jedinice manje pokretne od avijacijskih i pomorskih i što su raznorodnije i glomaznije. Da bi se postigao visoki stepen borbene gotovosti jedinica KoV potrebno je pre svega da su njihov razmeštaj i dislokacija (zajedno sa

² Kako se taj problem naglo zaoštavao, najbolje se vidi na primeru SAD. Celo vreme drugog svetskog rata one su bile van domašaja neprijateljskih dejstava i imale su dosta vremena za pripremu i upotrebu svojih strategijskih ešelona. Kada su se posle rata suočile sa protivnikom koji je raspolagao bombarderskom avijacijom sa nuklearnim bombama i velikog radijusa, imali su na raspolaganju 10—15 časova za poduzimanje protivmera. A danas, u doba interkontinentalnih projektila, to vreme iznosi svega 15—30 minuta.

³ Savremeni uslovi zahtevaju da se posle mobilizacije ne vrši koncentracija snaga kao posebna radnja, već da se snage razvijaju direktno iz mobilizacijskih rejonu. Ovome u prvom redu moraju da teže zemlje koje računaju na nuklearnu i vazдушnu prevlast protivnika.

materijalnim rezervama) precizno usaglašeni sa početnim operacijskim planom. Time se stvaraju povoljni uslovi da za najkraće vreme otpočnu sa dejstvom u predviđenim zonama i rejonima.

Drugo značajno pitanje za ove jedinice, posmatrano u celini, je blagovremeno izvlačenje snaga iz mirnodopskih logora i kasarni. Najverovatnije je da agresor još u doba mira poznaje njihov razmeštaj, naročito jedinica u prigraničnom pojasu i da će ih od prvog momenta ratnih dejstava snažno napasti iz vazduha ili udarom raketnog oružja. Otuda je blagovremeno izvlačenje jedinica iz mirnodopskih logora suštinsko pitanje njihove borbene sposobnosti. Rešenje ovog veoma značajnog problema u direktnoj je srazmeri sa postojanjem detaljno razrađenih planova izvlačenja ljudstva i opreme i najhitnijeg pokreta jedinica u zone (rejone) upotrebe, kao i sa uvežbanošću celokupnog ljudstva da planirane radnje i postupke izvodi brzo i precizno. Svaki minut koji se na tom polju dobije dragocen je. Bilo kakvo čekanje cele jedinice da se u potpunosti završi popuna ljudstvom i opremom bilo bi štetno, jer bi ugrožavalo njenu bezbednost i sposobnost da blagovremeno stupi u dejstvo.

U vezi sa ovim problemom veoma je značajno pitanje — kada napustiti mirnodopske logore. Imajući u vidu sve što je napred rečeno o mogućnosti iznenadnog napada, proizilazi da je suviše rizično da se to učini u »dvanaesti čas«. Mnogo je bolje (bezbednije) da se to vrši delimično ili u celini, uvek kad se proceni da se međunarodna situacija ozbiljno zaoštrila.

Za razliku od ranijih ratova, danas nije dovoljno da borbeno spremne budu samo one jedinice KoV koje su u prigraničnom pojasu. Sada se taj isti zahtev postavlja i za jedinice u dubini teritorije. Ovo zato što i one sada mogu biti napadnute u prvim momentima rata, što može nastati potreba da se i one odmah upotrebe u borbi protivu vazdušnih desanata ili da se upute kao pojačanje snagama na frontu. Isto tako, realno je pretpostaviti da će ove jedinice (u celini ili delom) biti odmah upotrebljene za otklanjanje posledica nuklearnih napada.

Ratno vazduhoplovstvo, po prirodi svog oružja, u mogućnosti je da brzo otpočne borbene dejstva. To mu pre svega omogućava puna mobilizacijska gotovost avijacijskih (i drugih) jedinica u doba mira. Ali, ona je nedovoljna i neefikasna ukoliko nije istovremeno obezbeđen i visok stepen borbene gotovosti.

Centralno pitanje borbene gotovosti ratnog vazduhoplovstva u savremenim uslovima je bezbednost avijacije na zemlji. Iznenadni i masovni udari nuklearnim i klasičnim oružjem i vezanost mlazne avijacije za aerodrome sa veštačkim zatorom, omogućavaju agresoru, u mnogo većoj meri nego u prošlosti, da u prvim časovima rata nanese avijaciji poražavajuće udarce ukoliko branilac nije blagovremeno poduzeo odgovarajuće mere. Da bi izbegao takve udare i gubitke, braniocu stoje na raspolaganju raznovrsne mere inžinjerijskog obezbeđenja aerodromske mreže. Istovremeno, neophodno je da se avijacija blagovremeno prebazi na operativne aerodrome, kao i da se izvrši i obezbedi rastresit raspored snaga na svakom pojedinačnom aerodromu.

Avijacija branioca biće prinuđena da vrši veoma česte manevre — prebaziranjem ili manevrom leta. Isto tako, zbog naglih promena situacije u vazduhu, i zbog češće promene stanja na aerodromima i u

sistemu VOJN (usled neprijateljskih dejstava) — biće neophodno da se u višim, a i u najvišoj komandi ima tačan i brz uvid u stvarno stanje svojih snaga, da bi im se uvek mogla izdati potrebna naređenja. Sve to nalaže da se u rukovođenju i komandovanju celokupnim vazduhoplovnim snagama raspolaže takvim sredstvima i tako obučanim ljudstvom koje bi omogućilo: neprekidnu kontrolu čitavog vazdušnog prostora; održavanje veze sa svim grupama u vazduhu radi pružanja raznovrsne pomoći i davanja naknadnih naređenja, kao i da se uvek ima tačan pregled stanja i pripravnosti snaga na zemlji, i da je u svim situacijama obezbeđena sigurna veza sa njima.

Za uspešnu upotrebu i manevar vlastitih snaga pri snažnom protivničkom dejstvu, od odlučujućeg je značaja materijalno-tehničko obezbeđenje dejstava avijacije. Raspored materijalnih rezervi mora da je tako postavljen, da svim jedinicama obezbedi dejstva u početnom periodu bez većeg dotura iz dubine teritorije. A sastav rezervi, kao i sastav i obučenost pozadinskih i tehničkih jedinica, treba da su takvi da omogućavaju snabdevanje i opsluživanje svih vrsta avijacije na jednom aerodromu.

Naročito značajan elemenat borbene gotovosti avijacijskih jedinica je osposobljenost što većeg dela snaga za dejstvo u složenim noćnim meteo-uslovima. Bez toga nema pune borbene spremnosti RV.

Nova oružja bacaju novo svetlo u oštrom vidu, i na pitanje borbene gotovosti pomorskih snaga, iako se one zbog prirode svog oružja i načina života ljudstva s pravom smatraju veoma mobilnim delom oružanih snaga.

Mogućnost iznenadnog otpočinjanja ratnih dejstava zahteva da su svi borbeni brodovi još u doba mira kompletno opremljeni i osposobljeni za brzo otpočinjanje borbenih dejstava: da su snabdeveni ubojnim i pogonskim materijalom; da su posade kompletirane, i da žive režimom koji obezbeđuje punu borbenu spremnost. Svako čekanje da se ta (i slična) pitanja rešavaju »neposredno pred rat« sa operativnog stanovišta je neopravdano.

Oštar zahtev se postavlja i u pogledu borbenog obezbeđenja mirnodopskog baziranja pomorskih snaga, a naročito onog njihovog dela koji čini njihovu borbenu srž. U tom pogledu odlučujući značaj ima efikasnost sistema osmatranja i javljanja na moru, kao i mere obezbeđenja od diverzantskih dejstava.

I pomorske snage su veoma osetljive na neprijateljske raketne i vazdušne napade u mirnodopskim bazama. Zbog toga je za njihovu sudbinu od presudnog značaja spremnost i sposobnost komandi i jedinica da se na dati signal najhitnije upute u rejone disperzije — koji moraju biti unapred uređeni i pripremljeni — i da su obučene da iz tih rejona brzo dejstvuju. Blagovremeno izvršena disperzija najefikasniji je način da se umanjí efekat iznenadnog udara.

Na borbenu gotovost oružanih snaga — i zemlje u celini — u savremenim uslovima bitno utiče PVO. Od njene sposobnosti i spremnosti uveliko će zavisiti mogućnost sopstvenih snaga da se efekti neprijateljskog iznenadnog udara svedu na najmanju meru, i da se sa

snagama u najvećem stepenu pripravnosti trenutno pređe u dejstvo (raketne jedinice, avijacija).

Borbena sposobnost i spremnost savremenog sistema PVO je veoma složen kompleks pitanja. Visoku borbenu gotovost tog sistema treba da karakteriše sledeće: sposobnost za dejstvo u svim vremenskim uslovima i u svako doba dana; neprekidnost osmatranja koja bi obezbedila trajno i kontinuelno kontrolisanje vazdušnog prostora; efikasan sistem obaveštavanja i uzbuđivanja koji bi omogućio blagovremeno dostavljanje podataka svim zainteresovanim; neprekidnost komandovanja svim snagama koje se nalaze u najvećem stepenu pripravnosti kako bi se obezbedila trenutna intervencija sopstevnih snaga; sposobnost sistema da radi i pri elektronskom ometanju (što se postiže čitavim nizom operativnih i tehničkih mera) i sposobnost celokupnog ljudstva da veoma brzo i precizno obavlja svoje poslove.

Još veći i značajniji uticaj na borbenu gotovost oružanih snaga ima sistem veza. Zapravo, bez sistema veza koji bi i pri najžešćim udarima agresora obezbedio efikasno komandovanje, nije uopšte moguće ni zamisliti visok stepen borbene gotovosti.

U sklopu planiranih početnih udara agresor će, nema sumnje, podvrći uništavanju i ometanju celokupan sistem veza branioca. Dok se taj cilj u prošlom ratu postizao uglavnom napadima iz vazduha, sada mu se pružaju mogućnosti da ga ostvari prvenstveno vođenjem »elektronskog rata« (sa zemlje i iz vazduha). Uporedo s tim treba očekivati snažne napade nuklearnim i klasičnim oružjem po najvažnijim elementima sistema. Iz svih tih razloga *žilavost sistema veza postaje danas centralno pitanje komandovanja* na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou.

Žilavost sistema veza ostvaruje se: mirnodopskom izgradnjom dovoljno razvijenog sistema teritorijalnih veza na principu »rešetke«⁴ sa kojim bi se prešlo u ratno stanje bez većih dopuna ili reorganizacije; ukopavanjem što većeg broja elemenata u zemlju; planskom pripremom i primenom raznovrsnih tehničkih i operativnih mera za izbegavanje elektronskog ometanja i integracijom svih vrsta veza u čvorištima sistema (»rešetki«). Time se obezbeđuju stabilnost i sigurnost veza, kao i mogućnost da se brzo uspostavljaju veze od najviših do najnižih komandi i kad su pojedini centri uništeni (paralisani), odnosno kad pojedine vrste veze ne funkcionišu.

Najviši stepen borbene gotovosti celokupnih oružanih snaga, razume se, nije moguće u mirno doba obezbediti ni u jednoj zemlji. To bi isuviše iscrplo ljudske, materijalne i ekonomske resurse. Zbog toga je nužno stepenovati borbenu gotovost oružanih snaga u celini, i svake jedinice i ustanove ponaosob. To će stepenovanje biti adekvatnije stvarnim potrebama ukoliko se budno, kontinuelno i kompleksno prate i proučavaju namere, poduhvati i mere verovatnog protivnika.

⁴ Sistem veza iz prošlog rata koji je bio organizovan na principu »pravaca« ne bi mogao da odgovori novom načinu ratovanja. Veća rastresitost jedinica (»razdrobljeno ratište«) i velika pokretljivost i dinamičnost borbenih dejstava zahtevali su novu i adekvatnu organizaciju sistema veza. Sve su armije usvojile gledište da to danas može najbolje da obezbedi sistem »rešetki«.

Borbena gotovost oružanih snaga je najuže povezana sa celokupnim pripremama zemlje za rat. Na nju bitno utiču mobilizacijske pripreme, opremljenost armije borbenim sredstvima, raspored materijalno-tehničkih rezervi i uređenje teritorije za rat. Ona je takođe uslovljena celokupnim sistemom izvođenja obuke i vaspitanja.

Ovakva isprepletenost borbene gotovosti sa celokupnom pripremom za rat navodi pojedince na proistovećivanje ovih pojmova, što nije opravdano i što u poduzimanju praktičnih radnji i mera može negativno da se odrazi. Jer, borbena gotovost ima svoj određeni sadržaj (elemente) i obim. U stvari, borbena gotovost svake jedinice i ustanove predstavlja suštinski deo njene borbene sposobnosti. Nju čini spremnost jedinica da u bilo kojim uslovima i u bilo koje vreme, odmah otpočinu sa izvođenjem borbenih dejstava.

Svaka jedinica i ustanova ima čitav niz specifičnosti u sadržaju svoje borbene gotovosti. No, pored toga, borbena gotovost oružanih snaga poseduje veći broj elemenata koji su zajednički i obavezni za sve jedinice i ustanove u armiji. O najvažnijim od njih biće ovde govora.

Osnovu celokupne borbene gotovosti čini *moralno-politička snaga i čvrstina ličnog sastava*. Bez njih bi ona bila neefikasna i neostvarljiva. Moralno-politička snaga i čvrstina ljudstva dobijaju u nuklearnom ratu još veći značaj, jer borba postaje sve surovija i žešća.⁵ I ratna praksa i teorija potvrđuju da je sa porastom žestine oružane borbe zakonito rastao i zahtev za povećavanjem moralne snage, izdržljivosti i odlučnosti ljudi.

Sa sigurnošću se može pretpostaviti da će dejstva nuklearnog oružja imati krupne negativne posledice na moral i psihi ljudi, pa čak i kod armija koje su prožete čvrstim moralno-političkim jedinstvom i visokim borbenim duhom. Ono će snažno pritiskati i nagrizati moral i psihi ljudi. Zbog toga se danas kod izgradnje moralne snage i čvrstine jedinica prvenstveno mora polaziti od onih zahteva i elemenata koje nameće upotreba nuklearnog oružja. Zato se moralna snaga i borbena gotovost bilo koje jedinice mere pre svega spremnošću, odlučnošću i umešnošću njenih ljudi da se bore u nuklearnom ratu.

Takva spremnost ljudstva može se formirati samo ako su celokupna obuka i vaspitanje postavili ovaj cilj u centar pažnje. Kad se kroz teorijsku i praktičnu nastavu celokupni lični sastav upoznaje sa stvarnim borbenim mogućnostima nuklearnog i ostalog savremenog oružja, kad se on sistematski obučava i vaspitava u primeni najefikasnijih načina dejstva i zaštite u nuklearnom ratu — postoje psihički otporniji i pripremljeniji za smela, aktivna i odlučna dejstva. Time se formira unutrašnja snaga te su ljudi ubeđeni u mogućnost uspešnog vođenja borbe. Samim tim se učvršćuje i razvija i svest svakog pojedinca o značaju borbene gotovosti za uspešno vođenje rata.

⁵ Žestina vođenja rata i borbe raste i usled sve većih društvenih suprotnosti. Jer, ratni ciljevi u savremenoj epohi su radikalniji i dalekosežniji od onih u prošlosti.

Druga bitna komponenta borbene gotovosti svake jedinice i ustanove je *čvrstina vojne organizacije i discipline*. I njima je nuklearno oružje dalo poseban značaj i obeležje.

Snažnom neprijatelju koji raspolaže nuklearnim oružjem, mogu se uspešno suprotstaviti samo homogene i čvrste jedinice (ustanove) koje su spremne i sposobne da svoju snagu brzo i odlučno ispolje. Labavo izvršavanje vojničkih zadataka, neodgovornost, površnost i sporost — imali bi veoma krupne negativne posledice na nuklearnom bojištu. Otuda se borbena gotovost danas ne da ni zamisliti bez čvrstine i efikasnosti vojnčkog organizma. A one se prvenstveno ispoljavaju i obezbeđuju kroz postojanje čvrste discipline.

U surovom nuklearnom ratu efikasno mogu da izvršavaju borbene zadatke samo jedinice (ustanove) u kojima svaki pojedinac brzo, odlučno i tačno izvršava svoje obaveze i zadatke. Kad se svestrano i dublje analizira nuklearni rat dolazi se do zaključka da se borba ne može uspešno voditi bez discipline koja bi počivala na visoko razvijenoj svesti svakog pojedinca o njegovim obavezama i odgovornostima. Ona bi se izražavala u velikoj aktivnosti i požrtvovanju u izvršavanju borbениh zadataka. Zbog toga je u savremenim uslovima najjača ona disciplina koja izvire iz unutrašnjeg ubeđenja svesti o potrebi, koja putem vaspitanja i stečenih navika u punom smislu reči prerasta u samodisciplinu. Takvu disciplinu starešine mogu tim pre izgraditi kad im u jedinice dolaze ljudi sa već razvijenom svešću o ličnoj i društvenoj odgovornosti, i o potrebi što veće aktivnosti.

Nuklearno oružje i savremeni uslovi ratovanja osvetlili su na nov način i pitanje odnosa discipline i inicijative. Analizirajući sve bitne karakteristike izvođenja borbenih dejstava, sa svom jasnoćom ističe se činjenica da disciplina u savremenim uslovima ne bi mogla da obezbedi monolitnost jedinica i jedinstvo njihove akcije ako celokupan armijski organizam ne bi podsticao i razvijao inicijativu kod svakog pripadnika armije. Jer, inicijativa na »razdrobljenom ratištu« bitno doprinosi tome da se sve snage slivaju ka istom cilju i da se borbeni zadaci uspešno izvršavaju. Time ona doprinosi stvaranju dublje i čvršće discipline.

Jedan od odlučujućih elemenata borbene gotovosti je *mobilnost i operativnost komandi*. Ona utiče na sve elemente i radnje borbene spremnosti jedinica i ustanova.

Pod ovim se elementom u prvom redu podrazumeva uvežbanost komandi u doba mira da rukovode na način koji ih očekuje u ratu. A to danas znači da svoje zadatke izvršavaju brzo i sa izraženom umešnošću koordiniranja rada svih organa. Takva uvežbanost može se postići samo sistematskim i intenzivnim uvežbavanjem komandi, i to prvenstveno kroz ratne igre i vežbe jedinica — u uslovima što približnijim ratnim. Tada za komande i neće biti problem da iz mirnodopskog stanja pređu u ratno.

Značajan sastavni deo ovog elementa borbene gotovosti je i pokretljivost komandi. Pre svega, treba rešiti pitanje najbržeg okupljanja komande na dati signal. Sve je očiglednije da je pozivanje oficira putem kurira dosta sporo za današnje vreme i da ga treba rešavati sa naslonom na tehnička sredstva (davanje zvučnih signala, telefonom

i sl.). Pored ovoga, pokretljivost komandi je zavisna i od tačnog regulisanja šta od mirnodopskog inventara i dokumentacije treba da ostane, a šta da se nosi na ratno komandno mesto — i da sve to bude sređeno i pripremljeno. I, na kraju, pokretljivost je izražena tehničkom opremljenošću i uvežbanošću komandi da rukovode i komanduju u pokretnim borbenim dejstvima.

Pri otpočinjanju ratnih dejstava najverovatnije je da će se komande svih stepena naći u veoma složenoj situaciji: snažni udari i veliki gubici, pojave panike ili malodušnosti, prekid veza, potreba za brzim otklanjanjem posledica nuklearnih udara učiniće situaciju veoma složenom. Tada će operativnost komandi imati odlučujući značaj. Pod tim se u prvom redu podrazumeva sposobnost komandi da brzo prikupe i procene podatke o stanju svoje jedinice, da najbrže uspostave sistem narušenog komandovanja sa svim jedinicama i da odmah intervenišu radi otklanjanja posledica nuklearnog udara kod onih jedinica koje su najviše ugrožene. Takva operativnost komandi biće, bez sumnje, najznačajniji faktor da se izdrži početni udar i da se odmah otpočne sa borbenim dejstvima. Istovremeno, ona će biti i snažna moralna podrška nižim starešinama i jedinicama.

Veoma značajan elemenat borbene gotovosti je *stepen ispravnosti borbenih sredstava i umešnost da se ona efikasno upotrebe*. Ni najsavremenija oružja nemaju ubojitosti ako nisu potpuno ispravna. A postizanje i održavanje takvog stanja veoma je složeno, naročito kod sredstava tzv. teške ratne tehnike. Ona, u stvari, predstavljaju složene borbene sisteme u kojima svaki i najmanji deo uslovljava rad celog sistema. Sva sredstva i delovi sistema moraju biti na besprekornom tehničkom nivou održavanja da bi oružje moglo da dejstvuje. Nepoznavanje tehnike, sporost i aljkavost ljudi koji je opslužuju može danas da ima nedogledne negativne posledice za celu jedinicu.

Visok nivo borbene gotovosti sredstava ratne tehnike mora biti naročito naglašen i obezbeđen kod onih jedinica koje se nalaze u borbenom dežurstvu. Kod njih je nedopustivo da bilo kakav materijalni ili ljudski nedostatak dovede u pitanje mogućnost njihovog trenutnog dejstva. Odlučujući faktori za postizanje visokog stepena borbene spremnosti celokupnog naoružanja i tehnike su svest i požrtvovanje ljudi koji ih održavaju i upotrebljavaju, racionalna i precizna organizacija rada na održavanju tehnike, kao i temeljita znanja i tehnička kultura starešina i vojnika.

Tehnička znanja i umešnost u rukovanju tehnikom naročito su nužni starešinama. Jer, oni su dužni da obezbede visoki stepen ispravnosti borbenih sredstava i njihovu najefikasniju upotrebu. Ni jedno ni drugo nije moguće ostvariti bez solidnog poznavanja tehnike i bez posedovanja umešnosti da se sa borbenom tehnikom efikasno rukovodi u borbi.

I, na kraju, borbena gotovost jedinica i ustanova meri se njihovom spremnošću i osposobljenošću *u primeni mera zaštite od nuklearnog oružja*. Dovoljna opremljenost jedinica sredstvima lične i kolektivne zaštite i visoka ispravnost tih sredstava, odlična uvežbanost ljudstva da koristi zaštitna sredstva, osposobljenost da se vrši najnužnija dekontaminacija, umešnost celokupnog ljudstva da pruži

prvu medicinsku pomoć i samopomoć — danas je nužan preduslov i neophodan sadržaj borbene gotovosti bilo koje jedinice i ustanove. Bez toga ni za jednu jedinicu nije opravdano tvrditi da je borbeno spremna.

*

Izmenjeni uslovi i nove karakteristike vođenja oružane borbe, a iznad svega nuklearno oružje, doprineli su ogromnom porastu značaja borbene gotovosti i u doba mira. Vrednost i krajnja rezultanta priprema oružanih snaga za rat mere se danas prvenstveno borbenom gotovošću.

Borbena gotovost oružanih snaga se izražava i obezbeđuje kroz borbenu spremnost svake jedinice i ustanove. To je glavno pitanje koje uvek mora da bude u centru aktivnosti komandi i organizacija SKJ. One su dužne da razvijaju svest i maksimalnu ličnu odgovornost svakog pojedinca za visoku borbenu gotovost jedinica i ustanova.

Za postizanje zadovoljavajuće borbene gotovosti od izvanrednog je značaja sistematsko uvežbavanje i proveravanje svakog pojedinca i cele jedinice (ustanove). Time se postižu i obezbeđuju kvalitet i brzina u prelazu iz nižeg stepena gotovosti u viši.

Sveukupnost poslova, mera i postupaka na izgradnji borbene gotovosti predstavlja veoma dinamičan proces, jer se u današnje vreme ratna tehnika i društveni procesi burno razvijaju. Zbog toga je nužno da se borbena gotovost oružanih snaga povremeno preispituje — u celini ili u pojedinostima — i dovodi u sklad sa nastalim promenama.

General-potpukovnik
Milija STANIŠIĆ